

EESTI LOODUSEUURIJATE SELTS EESTI TEADUSTE AKADEEMIA JUURES
2014. aasta TEGEVUSE ARUANNE

Asutatud: 1853

Assotsieerunud Eesti Teaduste Akadeemiaga: 23.01.1998

Liikmeskond: 15 auliiget, 768 tegevliiget, 631 usaldusmeest.

Allüksused: 22

Asukoht: Struve 2, 51003 Tartu

Aadress: Postkast 43, 50001 Tartu

E-post: elus@elus.ee

Kodulehekülg: <http://www.elus.ee>

President: Tõnu Viik, tel 734 1935, 50 89 045

Teadussekretär: Ivar Ojaste, tel: 734 1935

Eesti Looduseuurijate Seltsil on 31.12.2014 seisuga 22 allüksust. Sektsiooni õigustes tegutsevad antropoloogia-, botaanika-, entomoloogia, geoloogia-, ilmahuviliste-, metsandus- ja teoreetilise bioloogia sektsioon, Järvekomisjon, Eesti Terioloogia Selts, Eesti Malakoloogia Ühing, Eesti Mükoloogia Ühing ning Jakob von Uexkülli Keskus. Seltsi alluvuses töötavad ka eriülesannetega komisjonid: loodushariduse, loodusteaduste ajaloo, raamatukogu-, eestikeelsete taimenimede, vaatlusvõrkude komisjon, auliikmete kogu, Eesti ökoloogiakogu, ökoloogia eestikeelse terminoloogia komisjon, taimeharulduste komisjon ning looduskaitse ümarlaud.

2014. aastal peeti 8 teadusliku ettekandega üldkoosolekut ja üks seminar:

30. jaanuar – Oive Tinn: "Erakordse säilivusega kivistised: haruldused nii Eestis kui ka kogu maailmas";

27. veebruar – seminar "Baeri päev", ettekanded esitasid Ken Kalling: "Järeleaitamistund Baeri doktoritöö teemal" ja Mart Viikmaa: "Bioloogiline õhkkond XIX saj. I poolel";

27. märts – Tõnu Oja: "Maastik meie ümber muutub";

24. aprill – Eerik Puura: „ Eesti fosforiidi kaevandamine - kas, kes ja millal?“, 2012. aasta aruandekoosolek;

29. mai – Kuulo Kalamees: "Kuidas minust sai mükoloog ja minu olulisemad tulemused?";

25. september – Kaupo Vipp: „ Bioloogilis-füüsikalisesest maailmakäsitlusest“;

30. oktoober – Tõnu Möls: "Uued matemaatilised meetodid Peipsi uurimisel";

27. november – Tuul Sepp: „ Mänguteooria rakendamine loomade käitumise uurimisel“;

18. detsember – Eesti LUS ja Teaduste Akadeemia Looduskaitsekomisjoni ühisüritus, Kalev Sepp „Sõnumeid Austraaliast“ – VI Maailma Kaitsealade Kongress.

XXXVII Looduseuurijate päev toimus 28.-29.06.2014 Valgamaal Ala-Taagepera piirkonnas. Toimusid õppekäigud taimede, samblike, torikseente, maismaatigude, päevaliblikate ja kiilide tundmaõppimiseks. Kuulati teadusettekannet "Isiksuse uurimine loomadel". Teisel päeval toimus ekskursioon Helme ordulinnuse varemetesse ja Barclay de Tolly mausoleumi. Looduseuurijate päeval osales 64 inimest.

27. aprillil 2014. aastal tähistas Eesti Looduseuurijate Seltsi antropoloogiasektsioon oma 75. aastapäeva Tartu Keskkonnahariduse Keskuses. Kuulati 5 teadusettekannet.

Eesti Looduseuurijate Seltsi sektsioonide ja komisjonide tegevus 2014. aastal:

Geoloogia sektsiooni poolt korraldatud X geoloogia sügiskool teemal "Fosfor – aegade algusest tänapäevani" toimus 17.-19. oktoobrini 2014. aastal Lääne-Virumaal Jänedal. Kuulati 17 teadusettekannet. Üritusel osales 87 inimest. Välja anti sügiskooli kogumik "Fosfor – aegade

algusest tänapäevani” *Schola Geologica X* (128 lk).

Teoreetilise bioloogia sektsiooni 40. kevadkool teemal „Epigeneetiline pööre“ toimus 9.-11. maini 2014 Randiväljal Pärnumaal. Kolmel päeval kuulati kokku 17 teadusettekannet (osales 69 inimest). Välja anti kogumik *Schola Biotheoretica XL* „Epigeneetiline pööre“ (111 lk).

Botaanika sektsioonil toimus 4 ettekandekoosolekut:

- 5. veebruar 2014, Ülle Kukk “Ahtalehise kareputke ja mägi-piimputke olukorrast ja kaitsest”;
- 23. aprill 2014, Ülle Reier ja Sille Holm „Elurikkus Musta Mandri südames. Tähelepanekuid Ugandast“;
- 12. november 2014, Bert Holm “Pärnu linnalehmad”;
- 10. detsember 2014, Jaak-Albert Metsoja “Kui tähtis on silmale nähtamatu? Mulla seemnevaru olulisus rohumaade taastamisel”.

31. mai - 1. juuni 2014. aastal organiseeriti iga-aastane samblasõprade kokkutulek. Seekord käidi Aksi ja Prangli saarel. Osavõtjaid oli 30, nende seas ka kolm botaanikut Lätist. Kahel saarel registreeriti 133 samblaliiki, lisaks mitu haruldast või kaitsealust soontaimeliiki (vt Samblasõber 17, lk 32).

2014. aastal valmis seitsmeteistkümnes “Samblasõber”, mis on kättesaadav alljärgnevalt lingilt: <http://www.botany.ut.ee/bruoloogia/Samblasober17.pdf>.

Jätkus Loodusvaatluste andmebaasi tegevus, mille soontaimede osa toimetajaks on sektsiooni liige Malle Leht. Botaanikasektsiooni liikmed osalesid jätkuvalt ka taimenimede komisjoni töös, looduskaitsega seotud projektides, botaaniliste ekspertarvamuste koostamisel, Pärandkoosluste Kaitse Ühingu tegemistes ja Orhideekaitseklubis.

Ilmahuviliste sektsiooni vaatlusvõrk jätkas oma tööd ja Jõgeva ilmahuvikeskusesse laekusid andmed 46 amatöörpunktist ja 13 ametkondlikult automaatilmajaamalt. Ainult sademeid soojal poolaastal mõõtsid amatöörvaatluspunktidest 18 punkti, kusjuures osad neist tegid talvel lume vaatlusi. Ilmaandmed (minimaalne ja maksimaalne õhutemperatuur, sademete hulk, lume paksus ja ümbruse kaetus sellega, ilmastiku nähtused) kontrolliti, sisestati arvutisse ja töödeldi. Kogunenud andmetest leiti olulised agrometeoroloogilised näitajad ja täiendati nendega seniseid vaatluspunktide aegridasid. Andmeid kasutati koos Riigi Ilmateenistuse vaatlusvõrgu andmetega sademete, öökülma, pakase, kuumuse, lume paksuse jt meteoroloogiliste näitajate jaotuse kaartide koostamisel. Nimetatud kaardid on nähtaval agrometeoroloogilistes ülevaadetes Eesti Taimekasvatuse Instituudi kodulehel (www.etki.ee). Aasta lõppemise järel antakse ilma ülevaade koos joonistega ja vaatlusvõrgust kogunenud andmestikuga ohtlikest nähetest Eesti Looduseuurijate Seltsi raamatukogule. Vaatlejatele saadeti aasta lõpus koos jõulutervituse ja vaatlusraamatuga lühikokkuvõte 2014. a ilmast.

Jõgeva ilmahuvikeskus teeb koostööd MTÜ „Miinus 43,5“-ga, kelle eestvedamisel on toimunud traditsioonilised Jääpurika festivalid igal talvel. Meelelahutuslikele ettevõtmiste kõrval populariseerib üritus teadmisi ilmast ja kliimast.

Aasta jooksul oli sektsiooni eestvedajate koosolek 21.2.2014, kus arutati 2014. aasta tööplaani.

Ilmahuviliste ja äikesevaatlejate traditsiooniline kokkutulek toimus 19. juulil 2014 Tartus Vanemuise 46. Kokkutulekul toimus sissejuhatav konverents nelja ettekandega: Mait Sepp “Kliimanihked”, Ain Kallis “Amatöörilmavaatlustest mujal maailmas”, Ele Pedassaar “Ilma prognoosimine”, Sven-Erik Enno ja Jüri Kamenik “Äikese ja ohtlike nähtuste vaatlusest”. Järgnes töö kolme sektsioonina (ilmaennustamine, äikesevaatlused ja ilmavaatlused). Päeva lõpus tehti

kõigile kokkutulekust osavõtjatele kokkuvõtte sektiioonide tööst. Vaheaegadel oli võimalik osta Ain Kallise uut raamatut „Kodune ilmaraamat“ ja tutvuda Jõgeva Ilmahuvikeskuse stendiettekannetega, sh Karl Põikliku 100 sünniaastapäeva väljapanekutega. Osales 72 inimest.

Eesti Terioloogia Seltsi 21. sügiskool Mammalia 2014 “Oma või võõras” toimus 24.–26. oktoobril 2014 Kaika Seltsimajas Karula Rahvuspargis. Kolmel päeval kuulati 13 teadusettekannet.

Antropoloogia sektsioon tähistas 27. aprillil 2014. aastal oma 75. aastapäeva Tartu Keskkonnahariduse Keskuses. Kuulati 5 teadusettekannet.

Kogumik “*Papers on Anthropology XXIII*” ilmus 2014. aastal 2 numbrina. Mõlemas väljaandes oli 12 ingliskeelset teadusartiklit.

Mükoloogiaühingul toimus 2014. aastal kaks traditsioonilist seenelaagrit Otepää Looduspargis: kevadine 25.–27. aprillil 21 osavõtjaga, sügisene 11.–14. septembril 26 osavõtjaga.

Aastakoosolek “*Actiones*” toimus 13. detsembril Eesti Maülikooli metsamajas (Tartu, Kreutzwaldi 5) 29 osavõtjaga. Peeti 5 ettekannet: Maret Saar “Kandeoste vabanemine eoslavaseentel: kuidas ja kui palju?”, Kadri Pärtel “Tiksikulaadsete (*Helotiales*, *Ascomycota*) seente perekonna lõhkik (*Encoelia*) fülogeneesist”, Piret Lõhmus “Must-toonekurg ja samblikud – mis neil ühist?”, Kalev Adamson “Uusi arenguid invasiivsete puuhaiguste uuringutes Eestis” ja Kadri Põldmaa “Põhja-Ameerika mükoloogiaühingu seenelaagrite korraldus selleaastase ürituse näitel”. Urmas Kõljalg tutvustas lühidalt andmebaasi PlutoF uusi võimalusi.

Ilmus ajakiri *Folia Cryptogamica Estonica* 51. Koostöös Tartu Ülikooliga ilmus ajakirja *Folia Cryptogamica Estonica* vol 51 (<http://www.ut.ee/ial5/fce/index.html>).

Metsandussektsioon

- 30. aprillil 2014. a toimus Metsamajas doktorant Ando Lillelehe loeng: „Puistu struktuuri kirjeldavad tunnused ning nende kasutamine metsanduslike mudelite koostamisel“ ;
- 12. juunil 2014. a korraldati endiste õppejõudude, prof Olev Henno ja dots Peeter Rõigase 100nda sünniaastapäeva mälestusüritus. See algas kalmude külastamisega, järgnesid ettekanded: PhD Malle Kurmilt „Prof Olev Henno elust ja tegevusest“ ja PhD Heino Kasesalult „Metsateadlase Peeter Rõigase õppe- ja teadustegevusest“. Mõlema kadunud metsateadlase O. Henno ja P. Rõigase tegevusest ilmusid ka vastavad artklid ajakirjas “Eesti Mets”.
- 18. juunil toimus Metsamajas esitlus monograafiale „Mänd Eestis“, mille koostajaks ja toimetajaks oli metsateadlane Malle Kurm. See autorite kollektiivi poolt kirjutatud raamat (521 lk) ilmus ka Eesti Loodusuurijate Seltsi egiidi all.
- 2014. aasta lõpus ilmus kauaaegse Eesti LUS-i metsandussektsiooni sekretäri personaalnimestik 1979-2014: Malle Kurm 35 aastat metsateaduses.

Järvekomisjon tegeles 2014. aastal Keskkonnaameti tellitud Kurtina maastikukaitseala 9 järve selgrootute inventuuriga. Ilmus Tarmo Timmi toimetatud kogumik Teaduse ajaloo lehekülgi Eestist XIV “Eesti sisevete hüdrobioloogia ajaloost”.

Eesti Malakoloogiaühingu ettekandekoosolek toimus 08.05.2014, ettekannetega esinesid L. Remmi „Tigu läheb küll tasa, aga vaata, kui rasvane ta ise on”, A. Relve “Tigude ja samblike suhetest”. Ajakirja “Eesti Loodus” peatoimetaja Toomas Kuke juhtimisel toimus MTÜ Loodusajakirja väljaande Looduse Raamatukogu 11. raamatu “Eesti kojaga maismaatigude määraja” esitlus. Raamatu autorid on A. Ehlvest, P. Kiristaja ja L. Remm, fotod H. Timm, toimetaja T. Talvi.

Lisaks viisid Malakoloogiaühingu liikmed läbi riikliku seire alamprogrammi “Maismaalimuste seire”, töötati välja loodusdirektiivi II lisasse kantud maismaatigude (pisiteod *Vertigo*) seire metoodika ning teostati pisitigude inventuur ning uuriti nende elupaigavalikut.

Eesti LUS viis ellu SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse, Tallinna Botaanikaiaia ja Keskkonnaameti rahastatud projekte.

Raamatukogu

Seisuga 31. detsember 2014 oli Eesti LUSi raamatukogus 162 921 trükist. Aasta jooksul saadi juurde 102 raamatut ja 199 uut ajakirjanumbrit, enamik neist vahetused ja annetused. Raamatukogu fondidest kustutati kokku 918 eksemplari aegunud ja raamatukogule mittevajalikku teavikut. 2014. aastal vahetati väljaandeid 43 asutuse ja organisatsiooniga 14 riigist.